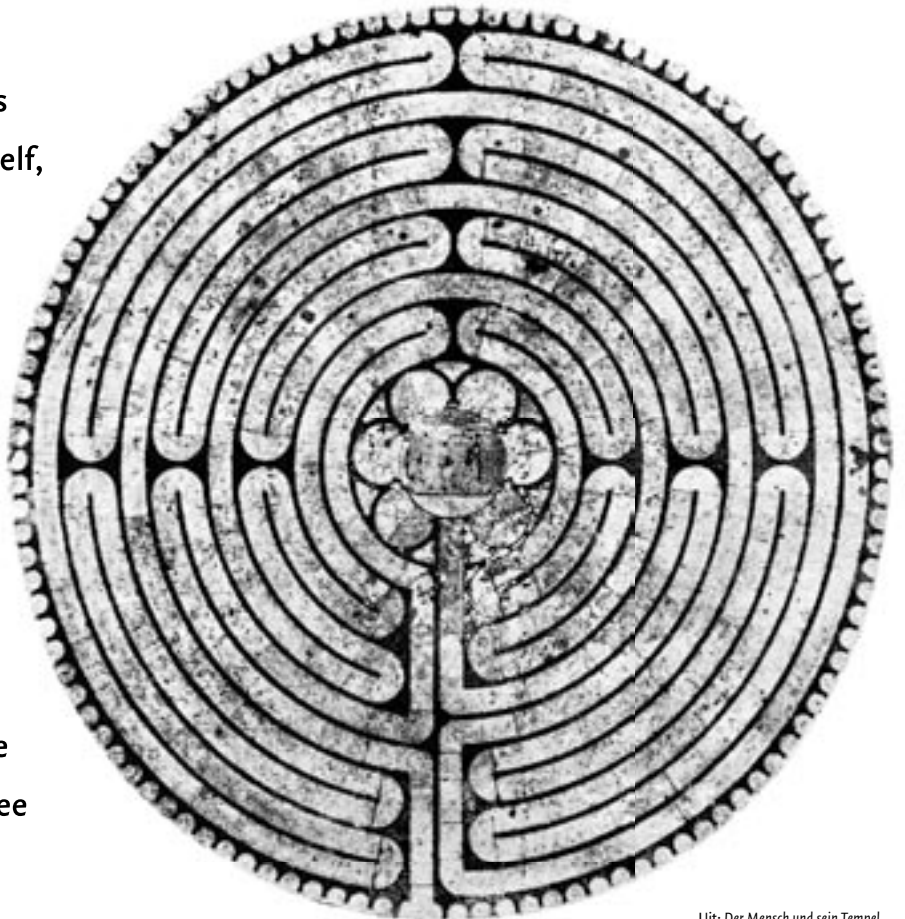

Labyrinten in binnen- en buitenland

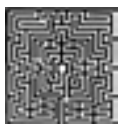
Zoektocht naar het goddelijke

Al zolang hij bestaat, is de mens zoekende. Zoekend naar zichzelf, naar het paradijs, naar God, het hiernamaals. Een afspiegeling van deze queeste zien we in een labyrint, niet te verwarren met een doolhof. Voor het zomernummer ondernam *Motief* een zoektocht naar de betekenis en vond niet alleen het bekende pad in de kathedraal van Chartres, maar ook die in de ons omringende landen en die om de hoek. Loop mee langs slingerende paden.

Tekst: Ingrid Gouda Quint

Uit: *Der Mensch und sein Tempel*,
Frank Teichmann

Het is een van de eerste warme meidagen van het jaar. De trein uit Parijs is het station van Chartres binnengelopen en de man van het café schuin aan de overkant taxeert met zijn handen in de zij hoeveel klanten er zitten onder de stroom reizigers die naar buiten komt. De ervaring heeft hem geleerd dat het merendeel van hen zich laaft aan een kop koffie voordat ze de weg inslaat naar de beroemde gotische kathedraal. Wij zijn een van hen. Een half uur en un petit café later zetten we onze eerste stap.

Geschiedenis

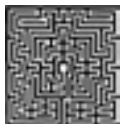
In het algemeen maakt men geen verschil tussen een labyrint en een doolhof. Toch is dat er wel degelijk. De dikke Van Dale omschrijft zowel een doolhof als een labyrint min of meer als een kunstig aangelegde hof of tuin met kronkelpaden, maar kenners definiëren het precieser. De Stichting Doolhof en Labyrint maakt het onderscheid door te stellen dat een doolhof een afgebakend terrein is waar de paden zich splitsen en ook vaak doodlopen, terwijl een labyrint maar uit één lang pad bestaat dat zich naar een einddoel slingert. De overeenkomst zit 'm in

wat de mens ondergaat als hij zijn weg zoekt. Dat kan verwarring zijn, twijfel, zelfvertrouwen of inkeer – net als in het leven zelf. Niet verwonderlijk dus dat de mens duizenden jaren geleden al zijn zoektocht verbeeldde in doolhoven en labyrinten. De oudst bekende stammen van zo'n 4000 tot 6000 jaar her uit het neolithische tijdperk en werden gemaakt door onze voorouders op de eilanden in de Middellandse en de Egeïsche Zee. Ook de oude Egyptenaren maakten labyrintachtige constructies en de echte labyrinten zijn bekend uit de Minoïsche beschaving.

Denk aan het paleis van Minos te Knossos op Kreta, dat zich kenmerkt door een architectuur die veel aan een doolhof doet denken. De mythe over Theseus verhaalt over het labyrint op Kreta, dat Daidalos in opdracht van koning Minos ontwierp voor de Minotaurus. Dankzij de draad van Ariadne wist Theseus daaruit te ontsnappen.

Het Italiaanse Ravenna komt de eer toe de eerste Europese kathedraal te hebben waar een labyrint in was verwerkt. Dat was rond 600 na Christus. Kathedralen in landen als Spanje, Italië en Frankrijk volgden snel, zo ook in Engeland. De kathedralen van Amiens, Auxerre en Reims in Frankrijk, die van het Italiaanse Lucca en die in Cremona, die van het Oostenrijkse Salzburg – in de middeleeuwen hadden ze uiteindelijk allemaal in het schip hun eigen labyrint. Het ene vierkant, het andere rond, maar allemaal met een pad, dat van de ingang leidt naar een duidelijk einddoel.

In de 17^e en 18^e eeuw vervaagde het besef van de betekenis van het labyrint. De kerk begon zich te ergeren aan het volk, dat zo op het oog ordeloos over de kerkvloer schuifelde. Bovendien deed in de bedehuizen het verschijnsel stoel zijn intrede en werd er steeds minder zichtbaar van het af te leggen pad. Jean-Baptiste Souchet († 1654), een van de kerkvaders van de kathedraal van Chartres, sprak, doelend op het labyrint, van een ‘zinloos spel, niets meer of minder dan pure tijdverspilling.’ De meeste geestelijken waren dat roerend met hem eens en één voor één verdwenen ze: het labyrint van Sens, dat van Arras, in Amiens, Auxerre en noem ze maar op. Dat van Chartres bleef behouden.

Wij zetten onze eerste stap over de drempel van de Notre-Dame de Chartres. Uit de hoogte van het koningsportaal glijdt de kathedrale koelte langzaam naar beneden. Ze bewasemt niet alleen de bezoekers, maar ook hun stemgeluid. Een man hoest, een groep studenten kunsthistorie luistert geconcentreerd naar de uitleg van hun docent en een horde Japanse toeristen loopt een eigen labyrint: in ganzenpas achter zowel hun reisleider als de digitale camera op hun buik aan. Als onze ogen gewend zijn

geraakt aan het gedempte licht en we door de immense afmetingen mentaal zijn verschrompeld tot nietige wezens, zoeken we waarvoor we zijn gekomen: de ingang van het labyrint.

Heilige Geometrie in Chartres

Het labyrint van Chartres is aangelegd ten tijde van de hernieuwde werkzaamheden na de laatste grote brand in 1194 en niet bepaald vanuit de losse pols. Het werd meteen een van de grootste in zijn soort, met een omtrek die op een haar na de pilaren van het schip aantikt. Wie zich buigt over de afmetingen en getallen, stuit op een geometrie die in veel Europese kerken en kathedralen bewaard is gebleven en ook wel heilige geometrie wordt genoemd. Die bijzondere maatvoering is niet alleen te vinden in het ontwerp van de kathedraal zelf en in de glas-in-loodramen, maar ook in het labyrint. Dat is namelijk een tiende van de binnenmaat van het bouwwerk en vormt het brandpunt van de hele geometrische constructie van de kathedraal. De doorsnee van het labyrint heeft met 12.86 meter precies de grootte van het westelijke ronde raam en de afstand van het centrum van dit raam tot aan de vloer is dezelfde als die van het centrum van het labyrint tot aan de westelijke muur – de ingang van de kathedraal. Hierdoor vormen het westelijke ronde raam en het labyrint een perfecte gelijkbenige driehoek.

HET LABYRINT

LAAT EEN

BIJZONDERE MAATVOERING

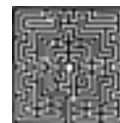
ZIEN

De lengte van het pad bedraagt een kwart kilometer ofwel 250 meter, en de elf cirkels, die het telt, zijn ingelegd met voor het merendeel nog de originele steen uit Berchères-les-Pierres, vijf kilometer verderop. De miljoenen voetstapen die in de loop der eeuwen over het

labyrint zijn geschuifeld, hebben die in zwart marmer ingelegde stenen inmiddeels glad geschuurd tot bijna aabaarogend fluweel. De bochten meanderen van links naar rechts en de labyrintloper keert daardoor afwisselend naar binnen en naar buiten, totdat hij het centrum bereikt. Volgens sommigen stelt het de tweedimensionale symbolische projectie voor van het bouwblok van het atoom en dus van de materie. Abacadabra of gaat er inderdaad meer schuil achter de cijfers en maten die het labyrint van Chartres meet?

Lang geleden onderwezen spirituele mysteriescholen dat God de heilige geometrie toepaste bij zijn schepping van het universum. Kijk naar de verhoudingen van het menselijk lichaam, de groei van planten, de omlooptijden van de planeten, de structuur van kristallen, naar licht of de opbouw van muziek – een mens hoeft geen Leonardo da Vinci te zijn om te concluderen dat er een geometrisch basisplan aan ten grondslag ligt.

De oude Egyptenaren leerden de mens de heiligheid van het universum te beschrijven in termen van geometrische patronen. Veel onderzoekers gaan ervan uit dat de Egyptenaren de heilige geometrie toepasten bij de bouw van onder meer de piramide van Cheops. Deze tot kunst verheven vorm van meetkunde liet uiteindelijk ook zijn sporen na in onze cultuur. De gotische architectuur van de kathedraal in Chartres is daarvan een kenmerkend voorbeeld.

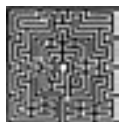

Wij staan tegenover een tafel met folders en brochures. ‘De kathedraal Notre-Dame van Chartres’, ‘Onze-Lieve-Vrouwe van Chartres, het Labyrint’ – in het Frans, Engels, Duits, Nederlands, Spaans, Italiaans, Japans; ansichtkaarten – grote en kleine. En opdat we als toeristen geen gebrek zullen lijden, is er in de hoek verderop niet slechts een verkooppunt geconstrueerd, maar een complete winkel – naar we vrezet niet volgens de basisprincipes van de heilige geometrie. Kaarsen met afbeeldingen van de kathedraal, sleutelhangers met de kathedraal, maquettes van de kathedraal (met en zonder licht), kalenders, notitieblokken, schriften, pennen, potloden, en labyrinten in allerhande

uitvoeringen, variërend van tafelkleedjes tot en met muurdecoraties. Maar waar is de echte, het labyrint van Chartres? Voor zover het oog reikt, zien wij altaren om een kaarsje te branden ter linker- en rechterzijde en stoelen, heel veel stoelen, in het middenschip.

Betekenis

In alle eeuwen heeft de mens zich een vindingrijk labyrintenbouwer getoond. Ze zijn er in veel soorten en maten en vormen: rond, rechthoekig, uitgehouwen in steen, gemaakt van hout, volgens het klassieke model of dat van Chartres, teveel om op te noemen. Maar allemaal hebben ze het basisprincipe gemeen: ze hebben één pad, dat overduidelijk naar het centrum leidt. Soms mag het dan lijken dat het pad je daarvan wegvoert, wie geduldig zijn weg in het labyrint vervolgt, bereikt aan het eind van zijn tocht het einddoel. Of, zoals Selma Sevenhuijsen (hoogleraar zorgethiek en organisator van workshops over labyrinten) stelt: 'In een doolhof verlies je je weg, in een labyrint vind je je weg.'

Vooralsnog vinden wij geen weg, zelfs geen labyrint. Door het middenschip lopen wij naar voren, richting het koor met de beeldengroep die Maria ten Hemelvaart voorstelt. Met hun blik volgen de studenten kunst-

HET BEWANDELEN VAN DE LABYRINTWEG IS GEEN SPELLETJE TER VERMAAK. WEL TER LERINGE

historie de wijzende vinger van hun docent: omhoog. Wij buigen ons hoofd en kijken naar beneden. Daar, tussen de wirwar van honderden stoelpoten in het gelid, kronkelt het geelwitte pad van het labyrint.

Het labyrint van Chartres heeft een kartelrand met 113 tanden en het telt 11 concentrische rondingen en 28 bochten.

In de christelijke getallensymboliek betekent het cijfer 11 zonde. Het is het getal voor onmatigheid en overdrijving. De 11 overtroeft de 10 (volgens Pythagoras het volmaakte getal), maar het haalt niet het eveneens volmaakte getal 12. Met die numerologische wetenschap in het achterhoofd zou men kunnen zeggen, dat het labyrint van Chartres de zondige wereld voorstelt waarop het bij uitstek christelijke heilsteken is afgebeeld – de keerpunten van de elf gangen namelijk vormen samen een kruis.

Hoewel de vroede kerkvaders er des-

Adressen en informatie

Stichting Doolhof en Labyrint
Noorddammerweg 100-102
1187 ZV Amstelveen
www.doolhoven.nl

Op de sitemap staan links. Onder andere 'Bezoek een doolhof' met virtuele aanwijzingen.

Ook interessante informatie op www.labyrintwerk.nl
Gids: *Doolhoven en labyrinten in Nederland* van Fons Schaefer en Anne Mieke Backer (2007), Rotterdam: uitgeverij De Hef, 128 p. ISBN 9069060396, prijs € 26,90. Enkele leden van de Stichting

Doolhof en Labyrint stelden deze, dit voorjaar verschenen, uitgave samen. De gids brengt een tot dusver onontgonnen terrein in kaart: de ontwikkelingsgeschiedenis en het hedendaags vóórkomen van doolhoven en labyrinten in Nederland.

- In het Overijsselse Overdinkel, vlak bij de Duitse grens, is een kerkbos met een labyrint dat hetzelfde patroon heeft als dat van de kathedraal van Chartres.
- In Zoo Labyrinth Boekelo bevindt zich het zogeheten Labyrinth der

tijds kennelijk anders over dachten, is het bewandelen van de labyrintweg geen spelletje ter vermaak. Wel ter leringe. Er is concentratie voor nodig en wie daarbij een meditatieve instelling kan opbrengen, zal het pad als een initiatie ervaren, of, zoals sommige publicisten over Chartres stellen, ‘als een louteringsweg voor de ziel die een voorbereiding vormt op de ontmoeting met God.’

Voor ons geen louteringsweg, maar wel die stoelen. Enigszins ontgoocheld staan we erbij en kijken

ernaar. Met het oog volgen we het pad en slaan bij de vijfde gang links af. Dan wordt het lastig. Onder de linkerachterpoot van de achtste stoel slingeren de witte stenen zich verder het middenschip in om uit te komen bij de elfde stoel van zeven rijen verder. Drie rijen achter ons valt een kind op haar knieën en begint te huilen. De moeder schampt gehaast voorbij en fluistert troostende woorden. De man achter de tafel met brochures pakt een informatiefolder van de stapel. “Op vrijdag halen we de stoelen altijd weg”, zegt hij. “Het labyrint is dan vrij toegankelijk om te lopen. Komt u gerust eens terug.” ■

Bronnen: Notre-Dame de Chartres, the enigma of the labyrinth; J. Villette. Souls of Distortion © Jan Wicherink via www.soulsofdistortion.nl en www.digischool.nl/ckv2/kerk/chartres2/het_labyrint

Uit: *Der Mensch und sein Tempel*, Frank Teichmann

Zinnen waar de bezoeker meer dan tien exemplaren vindt in de meest uiteenlopende soorten, maten en materialen, waaronder het blotevoetenlabyrint, het tastlabyrint en het intuïtielabyrint.

- Het labyrint van Mallem ligt in Eibergen en is een door Jim Buchanan ontworpen Kretenzisch drie-ringlabyrint met in het midden een ronde toren. U vindt deze bijzondere plek aan het begin van de Mallumse Molenweg, een zijstraat van de Rekensebinnenweg.
- Achter de deur van de Sint Nicolaas-

kerk, Utrechtsestraatweg 8 in Nieuwegein vindt u een mozaïeklabyrint van vier bij vier meter. Goed kijken, want de rubber mat om je voeten te vege, ligt er deels overheen.

- In de tuin van Breidablick in Midden-Beemster groeit sinds 1998 een vrij toegankelijk beukenhaaglabyrint. Het pad is bestraat en breed genoeg voor rolstoelers.
- In Rotterdam staat aan het Breeplein de Kerk van de Heilige Kruisvinding met vóór het altaar een apart tegelvak met een doolhofachtig motief. Hierin zijn de letters alfa en omega

gelegd – symbool voor de zoektocht naar Christus.

- De Lambertuskerk in Veghel heeft een marmeren labyrint van zeven ringen buiten bij de ingang.
- De Sint Servaaskerk in Maastricht herbergt in het bergportaal een groot symbolisch tegellabyrint dat u vanaf de ingang vanaf Maastricht langs de steden Constantinopel, Rome, Keulen en Aken naar Jeruzalem (in het midden) voert.